

Şema 1

BORÇ İLİŞKİSİNİN KAYNAKLARI

Hukuki İşlemler
(özellikle sözleşmeler)
(TBK 1 vd.)

Haksız Fiil
(TBK 49 vd.)

Sebepsiz Zenginleşme
(TBK 77 vd.)

Borç İlişkisinin Diğer Kaynakları

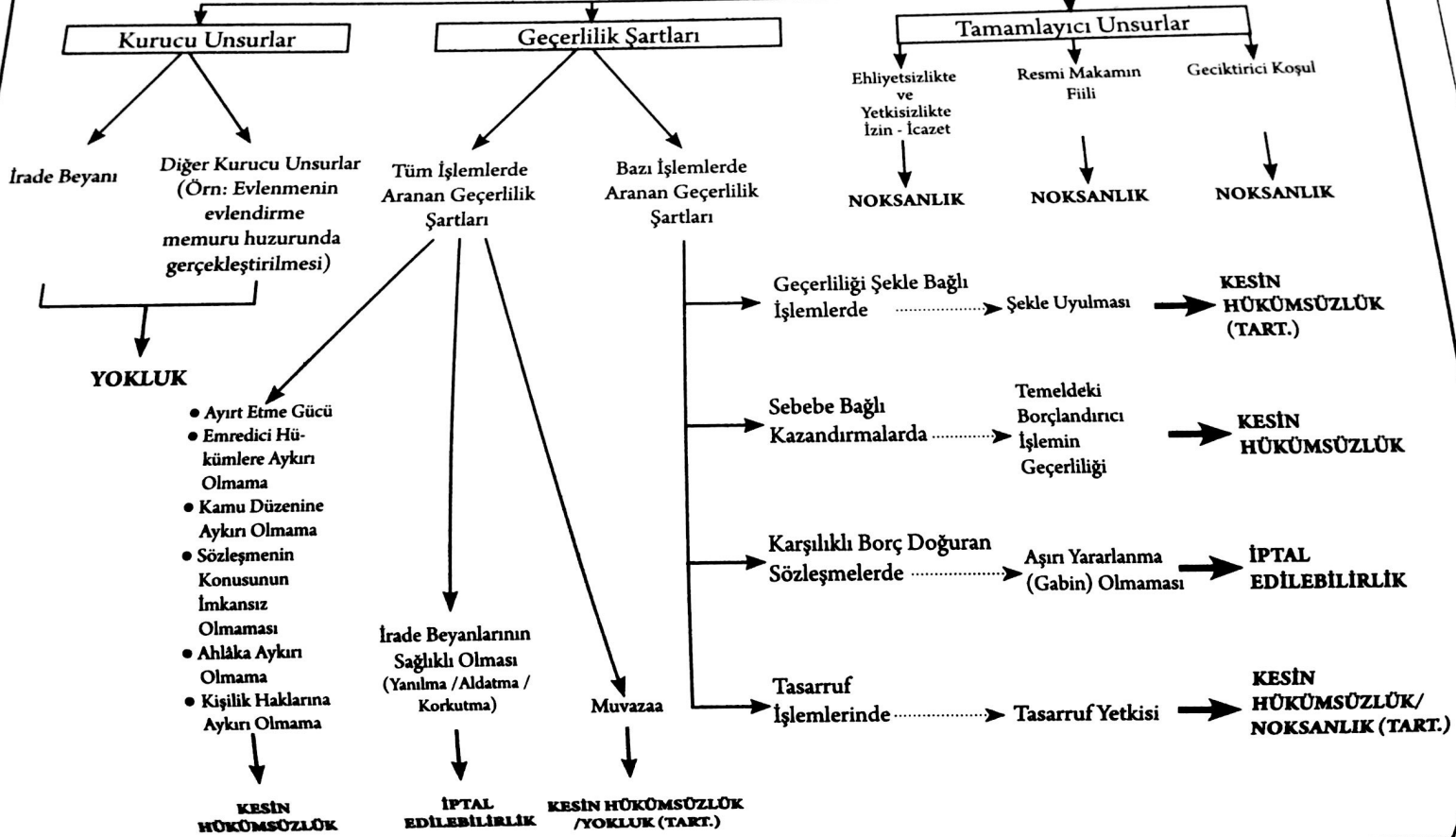
TMK 2'den doğan borç ilişkileri

- Culpa in contrahendo
- Üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme
- Sözleşmenin art etkisi
- Edim yükümünden bağımsız borç ilişkisi
- Fiili sözleşme ilişkisi
- Güven sorumluluğu

Diğer borç ilişkileri
(Örn: Nafaka, Vekaletsiz iş görme)

Şema 2

HUKUKİ İŞLEMİN UNSURLARI VE HÜKÜMSÜZLÜK TÜRLERİ

Şema 3

KUSURA DAYANAN HAKSIZ FİİL SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

Hukuka Aykırı Fiil

Fiil

Hukuka Aykırılık

➤ Hukuka Aykırılığı Kaldıran Sebepler (TBK 63/64, TMK 24 II)

- Mağdurun rızası
- Haklı savunma
- Zorunluluk (İztırar) hali
- Üstün kamu yararı
- Üstün özel yarar
- Kamu hukukuna dayanan yetkinin kullanılması
- Özel hukuka dayanan yetkinin kullanılması
- Hakkını kendi gücüyle koruma

Olumlu Davranış (Yapma) Olumsuz Davranış (Yapmama/Kaçınma)

Kusur

Kast

İhmal

Doğrudan Kast

İhtimali Kast

Ağır İhmal

Hafif İhmal

Ağır Kusur

Zarar

Maddi Zarar

Manevi Zarar

Uygun İlliyet Bağı

Kusurun ağır ya da hafif olmasının tazminat miktarının takdirindeki rolü için:
Bkz. TBK 51 I.

Şema 4

KUSURA DAYANMAYAN SÖZLEŞME DIŞI SORUMLULUK HALLERİ

Türk Borçlar Kanunu'nda

- Adam çalıştırmanın sorumluluğu (TBK 66)
 - Ayırt etme gücü bulunmayanların hakkaniyete dayanan sorumluluğu (TBK 65)
- Hayvan bulunduranın sorumluluğu (TBK 67)
 - Yapı malikinin sorumluluğu (TBK 69)
- Tehlike sorumluluğu (TBK 71)

Türk Medeni Kanunu'nda

- Ev başkanının sorumluluğu (TMK 369)
 - Tapu sicilinin tutulmasından devletin sorumluluğu (TMK 1007)
- Taşınmaz malikinin sorumluluğu (TMK 730)
 - Tüzel kişilerin organlarının haksız fiillerinden sorumluluğu (Tart.) (TMK 50)

Diğer Kanunlarda Düzenlenen Kusursuz Sorumluluk Hali Örnekleri

- Çevreyi kirletenlerin sorumluluğu (Çevre Kanunu 28)
 - Sivil hava araçlarını işletenlerin sorumluluğu (Türk Sivil Havacılık Kanunu 133)
- Motorlu araç işletenlerin sorumluluğu (KTK 85)
- Noterlerin bir işin yapılmaması veya hatalı ya da eksik yapılmasından sorumluluğu (Noterlik Kanunu 162)

Şema 5

SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMEDE İADE BORCUNUN KAPSAMI

İyiniyetli Zenginleşenin İade Borcu

- İade talep edildiğinde elinde kalanla sorumludur: Zenginleşmenin eksildiği/kalmadığı savunması (TBK 79 I) (Kaim değer istemi saklıdır.)
- Zorunlu giderleri talep edebilir. (TBK 80 I)
- Yararlı giderleri talep edebilir. (TBK 80 I)
- Diğer (lüks) giderleri talep edemez. Ancak ayırıp alma imkânı vardır (ius tollendi). (TBK 80 III)

Kötüniyetli Zenginleşenin İade Borcu

- Zenginleşmenin tamamını iade eder. (TBK 79 II)
- Zorunlu giderleri talep edebilir. (TBK 80 II)
- Yararlı giderleri iade anında mevcut değer artışı oranında talep edebilir. (TBK 80 II)
- Diğer (lüks) giderleri talep edemez. Ancak ayırıp alma imkânı vardır (ius tollendi). (TBK 80 III)

Şema 6

BORCUN İFA ZAMANI

Vadeye Bağlı Olmayan Borç
(TBK 90 → Kural olarak doğumu
anında muaccel olur.)

Vadeye Bağlı Borç

İFA EDİLEBİLİRLİK

- Kural: Erken İfa Edilebilirlik (TBK 96)
- İstisna: Vadede İfa Edilebilirlik

TALEP EDİLEBİLİRLİK
(MUACCELİYET)

Yasal Vade

Sözleşmeyle
Belirlenen
Vade
(Türleri için bkz.
ŞEMA 7)

Tek Taraflı Olarak
Belirlenen Vade
(= muacceliyet
ihbarı)

Şema 7

**SÖZLEŞMEYLE BELİRLLENEN VADE TÜRLERİ
VE
SONUÇLARI**

Belirli (Muayyen) Vade
(Örn: 11.11.2014; 2014
yılıının Mayıs ayının ilk
Çarşamba günü)

Belirsiz (Gayrı Muayyen) Vade
(Örn: (A)'nın ölümü; bağ
bozumu)

(Nispi) Kesin Vade
(Örn: Sözleşmede ifanın
15.04.2014'ten sonra kabul
edilmeyeceğinin belirtilmesi)

Mutlak Kesin Vade
(Örn: 20 Haziran 2014'teki
konferansta konuşma yapma
borcu)

İhtarsız Temerrüt
(TBK 117 II)

Temerrüt için
ihtar gerekir.

➤ İhtarsız Temerrüt
(TBK 117 II)

➤ Temerrüt Halinde
Seçimlik Hakların
Süre Verilmeden
Kullanılması
(TBK 124 b.3)

İfa İmkânsızlığı
(TBK 112 veya
TBK 136)

Şema 8

İFA ETMEME HALLERİ (İFA ENGELLERİ)

Alacaklı Temerrüdü
(TBK 106 vd.)

- Borç sona ermez (İstisnası: TBK 593 II).
- Verme borçlarında borçlu, hasar ve giderleri alacaklıya ait olmak üzere teslim edeceği şeyi tevdi ederek borcundan kurtulabilir (TBK 107 I).
- Bazı şartların gerçekleşmesi halinde borçlu, sözleşmenin konusu olan şeyi hakimnin izniyle açık artırma yoluyla sattırıp bedelini tevdi ederek de borcundan kurtulabilir (TBK 108 I).
- Yapma borçlarında borçlu, borçlunun temerrüdü hükümlerine göre sözleşmeden dönülebilir (TBK 110).

Alacaklının Etki
Alanında Gerçekleşen
İfa İmkânsızlığı

Alacaklının
yol açtığı ifa
imkânsızlığı

Borçlu
borcundan
kurtulur;
alacaklı
karşı edim
hasarını taşır
(Öğreti).

Amacın ifa
dışı yoldan
gerçekleşmesi
ya da ortadan
kalkması

Borçlu
borcundan
kurtulur;
karşı edim
hasarı alacaklı
ve borçlu
arasında
paylaşılır
(Öğreti).

İfa İmkânsızlığı

Borçlunun
sorumlu
olduğu
(kusurlu)
(TBK 112)

Borç sona ermez;
sadece borcun
içeriği değişir ve
borçlu artık ifası
imkansızlaşan
edimi değil,
bu sebeple
alacaklının
uğradığı zararı
tazmin eder
(tart.).

Borçlunun
sorumlu
olmadığı
(kusursuz)
(TBK 136)

Borç sona
erer (tart.).

Borçlu Temerrüdü
(TBK 123-125)

(Borçlu
temerrüdünün
sonuçları için
bkz. ŞEMA 11)

Gereği gibi olmayan
(Kötü) İfa (Sözleşmenin
Müspet İhlali)

Borcun gereği
gibi ifa edilmemiş
olmasından dolayı
alacaklının uğradığı
zararı, kusuru
bulunmadığını
ispat edemeyen
borçlu TBK 112
uyarınca tazmin
eder (tart.).

Şema 9

İMKÂNSIZLIĞIN BORÇLAR HUKUKUNDAKİ ROLÜ

Baştaki (Konuda) İmkânsızlık

Kesin Hükümsüzlük
(TBK 27)

İmkânsızlığı bile bile sözleşmeyi kurmadan
ötürü culpa in contrahendo sorumluluğu
(Öğreti)

Sonraki İmkânsızlık (İfa İmkânsızlığı)
(bkz. ŞEMA 8)

Borçlunun Sorumlu
Olmadığı

Borç sona erer.
(TBK 136 I)

Alacaklı da sorumlu
değilse

(TBK 136 II)

Karşı tarafın borcu da
sona erer (edim hasarı
alacaklıda). Alacaklı
da kendi borcundan
kurtulur (karşı edim hasarı
borçluda).

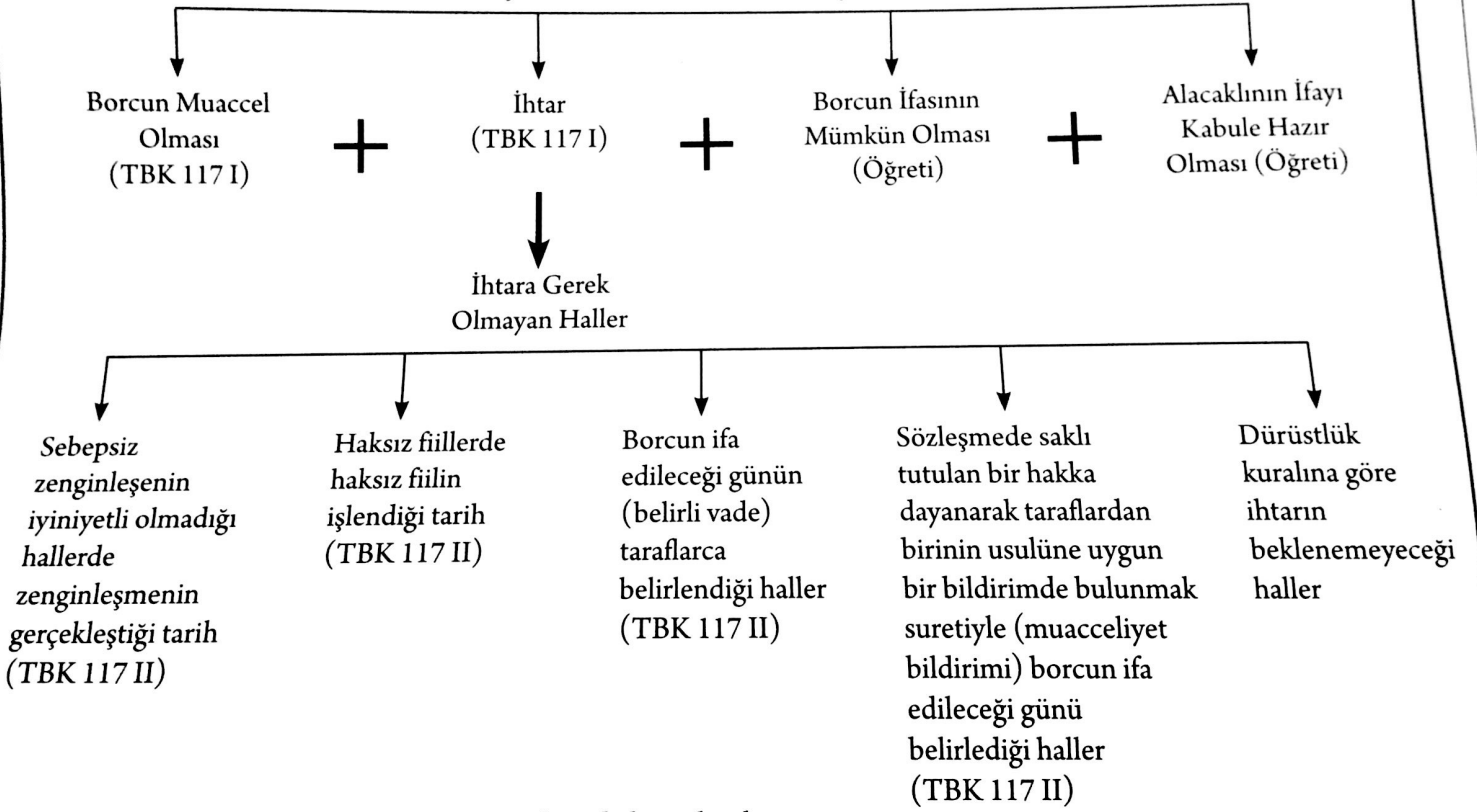
Borçlunun Sorumlu
Olduğu

Alacaklının zararını tazmin
yükümlülüğü olur.
(TBK 112)

Alacaklı
sorumluysa

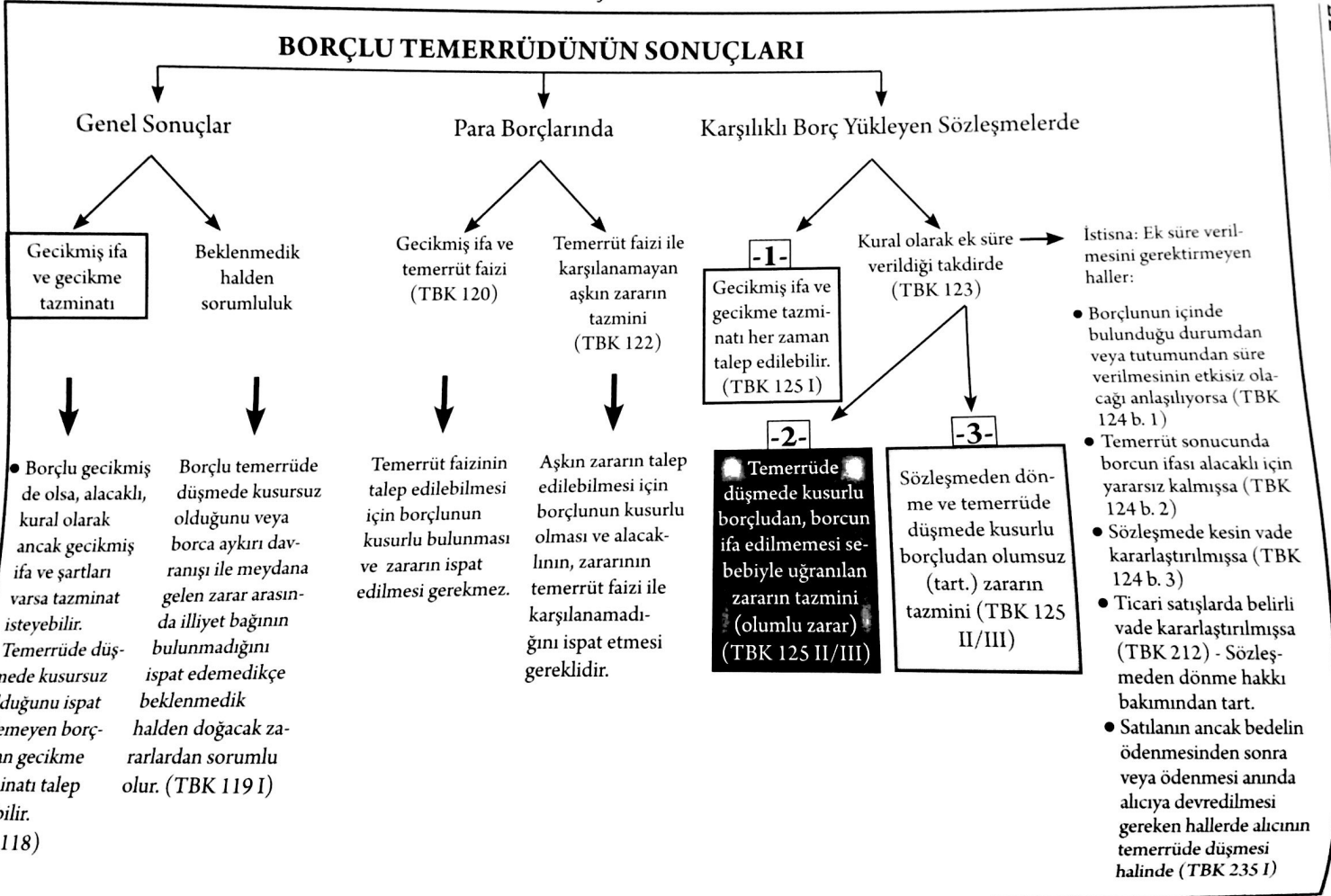
TBK 136 II uygulanmaz.
Alacaklı kendi borcunu ifa
yükümlülüğündedir. Borç
ifa edilmişse iade istenmez.

Şema 10

BORÇLU TEMERRÜDÜNÜN ŞARTLARI

Dikkat ! Borçlunun temerrüde düşmesi için gecikmede kusurlu olması aranmaz. Borçlunun temerrüde düşmede kusurlu olması temerrüdün bazı sonuçları açısından önem taşır. (Bkz. ŞEMA 11)

Şema 11

Şema 12

BORCUN VE BORÇ İLİŞKİSİNİN SONA ERME HALLERİ

BORCUN SONA ERMESİ

İfa

İbra Sözleşmesi

Yenileme Sözleşmesi

Alacaklı ve Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi

Borçlunun Sorumlu Olmadığı İfa İmkânsızlığı
(Bkz. ŞEMA 8 ve 9)

Takas

BORÇ İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ

İkale Sözleşmesi

Yenileme Sözleşmesi (Tart.)

Ölüm (Örn. TBK 440; TBK 484; TBK 513)

İflas (Örn. TBK 370; TBK 513)

Sürenin Sona Ermesi (Örn. TBK 327 I)

Sözleşmenin Feshi (Örn. TBK 328)

Sözleşmeden Dönme (Tart.)

Bozucu Koşulun Gerçekleşmesi (Örn. TBK 292)

Şema 13

BORÇ İLİŞKİSİNİN ALACAKLI / BORÇLU TARAFINDA BİRDEN FAZLA KİŞİNİN BULUNMASI

Alacaklının karşısında **birden fazla borçlunun** bulunması

Müşterek (Kısmi) Borçluluk:

Borçlulardan her biri 300.000 liranın sadece bir kısmından sorumludur. A, borçlulardan sadece ona düşen kısmın ifasını talep edebilir.

Elbirliği Halinde Borçluluk:

Aralarında elbirliği halinde ortaklık bulunan borçlular, 300.000 liranın tamamını ancak birlikte ifa edebilirler. A, ifayı borçluların tümünden birlikte talep etmelidir.

Müteselsil Borçluluk:

Borçlulardan her biri 300.000 liranın tamamından sorumludur. A, borçluların sadece birinden, birkaçından ya da hepsinden borcun tamamının ifasını talep edebilir. (TBK 162-168) A'nın talep edebileceği toplam miktar 300.000 lirayı geçemez.

A ← 300.000 TL

B₁
B₂
B₃

Borçlunun karşısında **birden fazla alacaklının** bulunması

Müşterek (Kısmi) Alacaklılık:

Alacaklılardan her biri B'den 300.000 liranın bir kısmının ifasını talep edebilir. B de sadece talepte bulunan alacaklıya düşen kısmı ifa ile yükümlüdür.

Elbirliği Halinde Alacaklılık:

Aralarında elbirliği ortaklığı bulunan alacaklılar, B'den 300.000 liranın ifasını ancak birlikte talep edebilirler. B, borcunu alacaklılardan hepsine birlikte ifa ettiğinde borcundan kurtulur.

Müteselsil Alacaklılık:

Alacaklılardan her biri diğerlerinden bağımsız olarak 300.000 liranın tamamının ifasını B'den talep edebilir. B, alacaklılardan birine ifada bulunarak, diğerlerine karşı da borcundan kurtulur. (TBK 169)

B → 300.000 TL

A₁
A₂
A₃

→ Borçlular, A'ya karşı 300.000 liranın ödenmesini değil de bölünmez bir edimi (örn: bir atın teslimi) borçlanmışlarsa, bu borcu ancak birlikte ifa edilebilirler. (TBK 85 II)

→ Borçlulardan her biri A'ya karşı aynı edimi ifa ile yükümlüyse ve işlerinden birinin ifası ile diğerinin borcu sona ermiyorsa kümülatif (yığılmalı) borçluluk söz konusudur. Örn: Şahıs sigortasında, rizikonun gerçekleşmesi halinde hem sigorta şirketinden hem de zarar verenden talepte bulunulabilmesi.

→ B, alacaklılara karşı 300.000 liranın ödenmesini değil de bölünmez bir edimi (örn: bir atın teslimi) borçlanmışsa, alacaklılardan her biri edimin ifasını diğerlerinden bağımsız olarak borçludan talep edebilir. Borçlu ise, ancak alacaklıların hepsine birden ifa ettiğinde borcundan kurtulur. (TBK 85 I)

Şema 14

BORÇ İLİŞKİLERİNDE TARAF DEĞİŞİKLİKLERİ
(TBK 183 - 206)

